

*Ісаков П. М.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри пенітенціарної діяльності
Інституту кримінально-виконавчої служби,
полковник внутрішньої служби*

*Безорчук О. Л.,
викладач кафедри пенітенціарної діяльності
Інституту кримінально-виконавчої служби*

ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ, НАГЛЯДУ ТА ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ В МІСЦЯХ ПОПЕРЕДНЬОГО УВ'ЯЗНЕННЯ Й ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УСРР У 1923 РОЦІ: РЕАЛЬНИЙ СТАН СПРАВ НА МІСЦЯХ

Анотація. У статті на основі аналізу численних архівних і тогочасних нормативно-правових документів висвітлено процес організації як у загальних рисах, так і на місцях охорони, нагляду, стан дотримання законності в місцях попереднього ув'язнення й позбавлення волі в УСРР у 1923 р. Подано раніше невідомі важливі факти з досліджуваного питання.

Ключові слова: нагляд, режим, охорона, законність, утеча, дисциплінарне стягнення, підслідний, засуджений, пересильний.

Постановка проблеми. Як відомо, основою будь-якої пенітенціарної системи є охорона та нагляд у місцях ув'язнення та позбавлення волі, без належної організації яких існування останніх просто неможливе, не кажучи вже про дотримання законності і прав людини. Зараз відбувається реформування Державної пенітенціарної служби України, приведення її у відповідність до європейських стандартів. Вивчення багатого вітчизняного історичного досвіду завжди було, є й буде повчальним для прийдешніх поколінь, оскільки краще вчитись на помилках минулого, ніж їх повторювати, а потім героїчно долати.

Науковою базою для підготовки статті стали праці відомих українських і російських дослідників: Л.В. Бородича, Я.Ю. Кондратьєва, П.П. Михайленка, О.І. Олійника, Г.О. Радова, М.О. Стручкова, В.М. Трубникова, Ю.О. Фролова, І.В. Упорова, І.В. Іванькова, А.В. Чайковського та ін. Однак порушена в статті проблема висвітлювалась побіжно, в загальних рисах, не даючи повноцінного уявлення.

Мета статті – дослідження реального стану справ із організації охорони, нагляду й дотримання законності в місцях попереднього ув'язнення та позбавлення волі в УСРР у 1923 році.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Науковому віснику Інституту КВС було розглянуто нормативно-правове регулювання організації охорони, нагляду і стану дотримання законності в місцях попереднього ув'язнення та позбавлення волі в УСРР у 1923 р. [1, с. 58–71]. Але якою ж була ситуація на місцях? Усім добре відомо, як у реальному житті теорія відрізняється від практики. Хотілося б відразу звернути увагу на такий аспект, як матеріальне забезпечення співробітників охорони та нагляду, оскільки від цього багато в чому залежало їх ставлення до виконання своїх службових обов'язків. Перш ніж вимагати від людини якісної й сумлінної служби,

її потрібно навчити та забезпечити всім необхідним, а про це й зараз часто забувають. Ось що писав у січні 1923 р. у звіті начальник Харківського губернського управління місцями позбавлення волі Народного комісаріату внутрішніх справ (далі – ГубУМПВ НКВС) УСРР Бурдуков: «З січня службовці ДПГР (домів примусових громадських робіт – автори) зняті з пайків. Озброєння ДПГР прийшло в повну несправність і потребує серйозного ремонту, відсутність патронів створює сприятливе підґрунтя засудженим для здійснення втеч, так як нагляд заступає на пости, не маючи патронів, і такі втечі вже мали місце, і нагляд був безсилий протидіяти їм чи переслідувати ув'язнених, маючи на руках незаряджену несправну гвинтівку. Нагляд, попри стройові заняття і заняття по словесності, за відсутністю зимового обмундирування не може охороняти зовнішні пости, особливо в повітах, де штати нагляду скорочуються. Становище нагляду і адміністрації дуже і дуже важке. Нагляд знятий з держзабезпечення, крім свого скудного жалування, яке видається із затримкою, бідує і якщо до сих пір ще його вдалось зберегти, то тільки завдяки різного роду обіцянкам, запевненням тощо, але зрозуміло, що так далі продовжуватись не може і ми ризикуємо залишитись без нагляду» [2, арк. 29–30]. Інший начальник Харківського ГубУМПВ НКВС УСРР Буданов (до речі, протягом 1923 р. цю посаду обіймали 4 особи, що зовсім не сприяло якісному управлінню й результатам) для покращення матеріального становища співробітників начальникам ДПГР запропонував вийти з клопотанням до місцевих тарифно-розцінних комісій про переведення деяких із них у вищі розряди тарифної сітки [2, арк. 35]. Але, незважаючи всі намагання, в 1923 р. збереглась ситуація, коли «вследствие крайней незначительности получаемого надзором и администрацией мест заключения денежного вознаграждения, благодаря чему служащие буквально голодают, по-прежнему является настоятельно скорейшее восстановление для надзора и администрации продовольственного пайка. Указанная необеспеченность надзора ставит места заключения в невозможные условия, создавая непрерывную тягу служащих мест заключения в другие учреждения, с более высокой оплатой труда» [3, арк. 4].

Керівництво Головного управління місцями позбавлення волі (далі – ГУМПВ) НКВС УСРР докладало значних зусиль виправити проблемну ситуацію з матеріальним забезпеченням співробітників. Так, наприклад, 31.03.1923 ГУМПВ НКВС УСРР уклало угоду на постачання Комісією Української економічної ради з обліку і реалізації державних фондів

обмундирування для потреб Київської губ. на суму 650 тис. радянських знаків зразка 1923 р.: 400 тис. сплачувалось відразу, а решта – до 25.04.1923. У місячний термін відбувалась передача майна. Якщо ГУМПВ не оплачувало все, то виплачувало неустойку в розмірі 1/4 відсотка з неоплаченої суми за кожен день затримки. Затримка в оплаті більше ніж 2 тижні давала Комісії право анулювати договір і стягнути всю суму відразу, при цьому ГУМПВ зобов'язане було сплатити різницю в курсі золотого карбованця за час прострочення. Передбачалось придбання 63 позицій речей на загальну суму 24 600,33 крб. золотом (а саме (в крб. золотом): сорочка бязева 0,33; сорочка тепла 0,63; кальсони теплі 0,53; фуфайка тепла 0,46; юбка в'язана 1,75; гімнастерка літня 0,69; шаровари 0,58; тілогрійка 0,66; тілогрійка ватяна 0,97; шаровари ватяні 0,79; півпальто шерстяне 1,98; пальто дамське 3,00; шапка штучна-смушок 0,10; шапка із зайця 0,06; пара чобіт 1,00; валянки 0,83; дамські чобітки 1,00; калоші чоловічі 1,20, жіночі – 1,10; тепла гімнастерка 0,87). При цьому Київське ГубУМПВ поскаржилося губвиконкому, що частину обмундирування із цієї партії передали Полтавщині, Харківщині [4, арк. 13]. Але не все так було просто. Керівник ГУМПВ НКВС УСРР Гаврило Гнатович Люткевич 11.04.1923 підписав письмове зобов'язання перед Держфондом про те, що отримувана форма, майно не будуть реалізовані на ринку, а видані співробітникам [4, арк. 6]. Подібні зобов'язання на пустому місці не народжуються. Історичні паралелі із сучасністю актуальні й зараз. Коментар зайвий.

Який же був реальний стан речей із матеріальним забезпеченням співробітників? Так, наприклад, у Чернігівській губ. в лютому оклад молодшого наглядача становив 144 радянські знаки, старшого – 168 (губвиконком хотів установити ще значно нижчі оклади, але начальник ГубУМПВ наполіг на вищих, мотивуючи тим, що нема й так кому служити) [2, арк. 52]. У 2-й пол. лютого 1923 р. мінімальний місячний заробіток некваліфікованого робітника в Донецькій губ. становив 400 грошових знаків зразка 1923 р., тоді як старший наглядач ДПГР отримував 240, а молодший наглядач – 192 грошові знаки [5, арк. 9]. У квітні-червні жалування становило приблизно 200 радянських знаків на співробітника [2, арк. 50]. В Олександрійському ДПГР молодші наглядачі за травень по 5 розряду отримали лише 180 крб., а це дуже мало [6, арк. 36]. У серпні в Олександрійському ДПГР молодші наглядачі заступали на службу через добу на добу й по 5 розряду отримували від 624 крб. до 884,65 крб., за які «жити просто неможливо», тоді як одноденний заробіток засудженого без позбавлення волі в тому ж місяці становив таке: в канцелярії різних організацій – 170 крб., на залізниці – 40 крб., у сільському господарстві – 24 крб., різноробочим – 22,75 крб., на заводі – 41 крб. [6, арк. 73–74]. Начальник Олександрійського ДПГР за серпень по 13 розряду отримав усього 1 768 крб. [6, арк. 86]. Молодший наглядач за вересень отримав 624 крб. Тож не дивно, що в Олександрійському ДПГР, замість 25 наглядачів по штату, несли службу 20 наглядачів у 2 зміни по 12 годин кожна («ніхто не хоче йти на службу») [6, арк. 132]. У вересні персонал Запорізького ДПГР отримав зарплату за травень без компенсації інфляції. За червень дали лише частину, і то 40% частини – «золотою» позикою [6, арк. 133]. Дещо кращим був стан справ у Києві: співробітники нагляду в серпні отримали жалування в розмірі 1 200 радянських знаків. Але 80% цієї суми йшло на оплату квартири та комунальних послуг (80 рад. знаків із 1 особи за воду, каналізація – 45, квартплата – за-

лежно від площі та кількості людей (родина із 7 осіб, що було тоді не рідкістю, платила по 100 рад. знаків за людину)). «Навіть при величезному безробітті в Києві, звичайно, абсолютно немає бажаючих йти на службу в містя ув'язнення і штовхає нагляд на злочини. Це становище в наш час досягло крайніх меж», – констатувалось в одній із доповідей. 2/3 утримуваних у Київських ДПГР були із суворою ізоляцією, тому тільки в разі покращення служби нагляду їх можна було ширше залучати до робіт, хоча б внутрішніх, без чого жодне місце ув'язнення не може існувати [3, арк. 66]. Ось у такому тісному взаємозв'язку завжди перебуває нагляд і виробництво.

Станом на 26.10.1923 повідомлялось про затримку виплат жалування співробітникам (зокрема в 2–3 місяці на Катеринославщині) [7, арк. 15]. В Олександрійському ДПГР виплата жалування, яке мало прив'язуватись до товарного карбованця станом на 1 й 15 числа кожного місяця, проводилась не за ставками профспілок, а в довільній формі. Краще на фоні інших губерній у цьому плані виглядала Донецька губ. Через величезний некомплект не звільнили в Кременчуцькому ДПГР навіть тих, хто підпав під «чистку» як неблагонадійний [8, арк. 62]. У Валківському арештному домі Харківської губ. нагляд не отримував жалування 4 місяці. Узагалі затримки на 1–2 місяці з виплатою жалування адміністрації були дуже поширеним явищем. Рівень жалування був мізерним: наглядач у Харкові по 8 тарифному розряду отримував у квітні 360 рад. знаків, травні – 480, червні – 700 (тоді як у РСФРР середня ставка в цей час становила 17,5 золотих карбованців, а не паперових радянських знаків). В інших губерніях грошове забезпечення було ще меншим (наприклад, березневе жалування в Одеській губернії становило 295–350 рад. знаків, 2/3 персоналу отримувало жалування по дуже низьких розрядах – 5–7 [9, арк. 44]). Як наслідок – масові звільнення, збільшення посадових злочинів [8, арк. 1]. Відносно покращення намітилось на кінець 1923 р.: новий бюджетний фінансовий 1923/1924 рік по Київській губ. передбачав жалування наглядача на рівні 7 червінців [3, арк. 90]; оклад наглядача на периферії Харківської губ. становив 9 червінців (і це вважалось дуже мало), начальника ДПГР – 22 червінці [10, арк. 55] (для порівняння: пошиття 1 шинелі коштувало 1 крб. 75 коп. золотом [10, арк. 62], тоді як Управління заготівельного об'єднання господарських органів міліції РСФРР 17.04.1923 пропонувало УСРР придбати по 5 крб. 70 коп. золотом нові шинелі із сірого сукна старого казенного зразка [11, арк. 13], тобто в 3,26 рази дорожче, ніж коштувало її пошиття в Україні. Ось така «братня» допомога!). Щоб не допустити голодної смерті адміністрації була поширеною практика, коли із загальної кухні (тобто харчування, призначеного для ув'язнених) видавали 450 г хліба на обід на 1 людину [8, арк. 57]. У Тираспольському ДПГР співробітникам давали в рахунок жалування продукти і дрова [9, арк. 34]. По Київському ГубУМПВ НКВС УСРР на 1 особу був затверджений Табель речового забезпечення нагляду, адміністрації місць ув'язнення: 1) шинель на 3 р. темно-коричневого кольору (не ворсове сукно – 4 кв. аршини (1 кв. аршин = 0,5058 м²), підкладка полотняна – 8 кв. аршинів); 2) френч на 1 р. темно-коричневого кольору (відповідно, 2 та 4 кв. аршини); 3) брюки на 1 р. темно-коричневого кольору (1 кв. аршин 10 кв. вершків (1 кв. вершок = 19,6958 см²)); 4) кофта на 1 р. темно-коричневого кольору (1 кв. аршин 10 кв. вершків); 5) 2 гімнастерки на 3 р. (4 кв. аршини 8 кв. вершків); 6) чоботи на 1 р.; 7) кашкет на 1 р.; 8) папах на 3 р.; 9) башлик на 5 р.; 10) рукавиці на 1 р.; 11) пояс на 5 р.; 12) плаття на 5 р. з тем-

но-коричневої шерсті (5 кв. аршинів із подвійною підкладкою 1 кв. аршин полотна) [2, арк. 93]. Насправді ж співробітники Київського ГубУМПВ були забезпечені речами повністю, крім чобіт і верхнього зимового одягу [3, арк. 65]. Як бачимо, матеріальне забезпечення співробітників було на досить низькому рівні.

Цікавими є дані про рівень освіти співробітників, який також впливав на якість виконання ними своїх службових обов'язків. Так, наприклад, станом на 27.12.1923 в Одеському ДПГР співробітників нараховувалось близько 200 осіб, із них тільки 2–3% були неграмотними. Миколаївський, Єлисаветградський ДПГР – 100% грамотні; Херсонський, Тираспольський, Первомайський ДПГР – 5% неграмотні, 10% – малограмотні. Найгірше за всіх у цьому плані по Одеській губернії перебували Балтський ДПГР і Василівська сільгоспколонія [12, арк. 71].

Варто звернути увагу й на такий аспект, як великі складнощі у взаємовідносинах на місцях між ДПГР і окружними виконкомом, що аж ніяк не допомагало належній організації охорони та нагляду. Так, наприклад, у Бердичеві місцевий окрвиконком безпідставно перешкодив переведенню 4 засуджених до розстрілу осіб до Київського ДПГР № 1. У Кременчуці не здійснювалось фінансування затверджених ГУМПВ НКВС УСРР нових штатів. У Лубнах зарплату співробітникам видавали хлібом, зібраним сільськогосподарською колонією при тому ж ДПГР. У Черкасах окружний відділ управління виконкому самостійно призначив начальником місцевого ДПГР Павлова без погодження з ГУМПВ (і це при тому, що коли раніше Павлов уже керував ДПГР, з останнього втекли 14 осіб із великими термінами ув'язнення). Шахтинський арештний дім Донецької губ.: окружний виконком дав указівку начальнику арештного дому звільнити підслідного, тоді як старший слідчий губсуду не дав на це дозволу (цікаво, що підслідного все ж незаконно звільнили, але вже за втручання міліції). Таганрозький ДПГР: за прямою вказівкою відділу управління губвиконкому був відряджений на зовнішні роботи засуджений за посадовий злочин на 5 р. позбавлення волі із суворою ізоляцією (і це попри сувору заборону відомчих інструкцій і без санкції розподільчої комісії). Первомайський ДПГР Одеської губ.: один важливий підслідний захворів на дифтерію, йому як інфекційно хворому виділили окрему камеру, тоді як окружком вимагав перевести його до цивільної лікарні. Тільки втручання прокурора завадило цьому [8, арк. 56–57]. Пленум Київського губвиконкому 20.10.1923 взагалі прийняв кричуще рішення про підпорядкування губернської інспекції місць позбавлення волі (далі – ГубІМПВ) Управлінню міліції. 21.11.1923 член колегії Народного комісаріату робітничо-селянської інспекції (далі – НКРСІ) Волков направив до НКВС і Київського губернського управління РСІ вимогу скасувати це незаконне рішення [13, арк. 271].

Індикатором стану організації охорони, нагляду та дотримання законності в місцях ув'язнення є втечі з них засуджених і підслідних. Так, за одними даними, в січні 1923 р. їх було 84, лютому – 66, березні – 105, квітні – 136, травні – 195, червні – 158, липні – 174, серпні – 81 (усього за 8 місяців – 999). При цьому кількість адміністрації й нагляду становила в січні 1923 р. 2 341 особа, вересні – 2 584 особи. 547 осіб було звільнено по «чистці» через особливу комісію [14, арк. 124]. За іншими джерелами, кількість утеч у січні 1923 р. дорівнювала 36, лютому – 24, березні – 20, квітні – 80, травні – 127, червні – 78 (81). Засуджених із суворою ізоляцією в липні нарахову-

валось близько 10 000 осіб (усього засуджених і підслідних у цей період налічувалось 22 634 особи, які перебували в ДПГР, розрахованих на утримання не більше ніж 16 000 осіб) [15, арк. 121]. По губерніях кількість утеч розподілилась так: Харківська губ. – 28, Полтавська губ. – 85, Катеринославська губ. – 45, Подільська губ. – 40, Волинська губ. – 28, Донецька губ. – 39, Київська губ. – 52, Чернігівська губ. – 11, Одеська губ. – 32 [8, арк. 13]. За іншими даними, в березні з 8 ДПГР Донецької губ. втекло 37 осіб (29 – з Єнакіївського, 3 – Бахмутського, по 2 – з Юзівського, Таганрозького, 1 – із Кам'янського) [5, арк. 14]; у травні – 24 [5, арк. 39]; у серпні – 40 [5, арк. 73] (із них 27 – із Юзівського виробничого ДПГР № 2) [5, арк. 99]; у вересні – 14 (із них 8 – із Юзівського виробничого ДПГР № 2) [5, арк. 126]. Цифри говорять самі за себе.

У Донецькій губ. в березні 1923 р. на 140 осіб адміністрації й нагляду було лише 28 револьверів [2, арк. 1]. У наказі начальника Донецького ГубУМПВ від 30.08.1923 № 115 зазначалось, щоб начальники ДПГР, особливо Кам'янського, провели чистку серед співробітників нагляду. Констатовалось таке: слабка службова дисципліна, озлоблення ув'язнених через побіи, неетичне спілкування; заяви ув'язнених не доставляються корпусним. Зверталась увага, що потрібно не менше ніж 2 рази на тиждень перевіряти камери, приміщення на предмет підготовки до втеч, бо 3 засуджених утекло з Кам'янського ДПГР, прорізавши лутку. Було розкрито приготування до втечі засуджених із Бахмутського ДПГР, частини затриманих винесли вирок до розстрілу, решті – 10 р. позбавлення волі. Вимагалось посилити і збільшити пости, профілактично-роз'яснювальну роботу, для проведення якої дозволялось наводити навіть фантастичні видумані історії. Зазначалось про недопустимість практики випускання засуджених із ДПГР для власних їхніх потреб без жодного нагляду. Не оминули увагою і проведення занять зі службової підготовки: заборонялись приватні розмови серед співробітників під час занять, якщо хтось раніше їх залишав на 20 хв., то оголошувалась сувора догана [16, арк. 98]. В іншому документі говорилось про недопустиму практику затримок начальниками ДПГР пересильних засуджених [16, арк. 133]. Утеч по Донецькій губ. з 1 липня по 1 жовтня було скоєно 133 (для порівняння: з 01.01–01.11.1922 втеч було 382), найбільше – з Єнакіївського ДПГР, який було потім ліквідовано. Нагляд по губернії становив таке: по штату – 226 осіб, на особу – в середньому 190 осіб. Потреба в озброєнні була задоволена лише на 50%. Так, наприклад, гвинтівок було 128 одиниць із незначною кількістю патронів (наприклад, у Луганському ДПГР – 20 гвинтівок, але жодного патрона); револьверів – 35 із 40 патронами. Із Юзівського промислового ДПГР (відкрито в червні) втечі становили лише 3% (і це при тому, що було лише 3 зовнішні пости, а дерев'яний барак – без решіток). Потреба в засуджених була великою, планувалось їх переведення з інших губерній. Ось ще один приклад прямого взаємозв'язку між зайнятістю, матеріальною зацікавленістю засуджених і втечами: на фоні масового безробіття в суспільстві, коли є достатньо оплачувана робота, втечі засуджених зменшуються [15, арк. 131]. Масовим був брак охоронців: у Луганському, Кам'янському ДПГР на 3-х зовнішніх постах несли службу лише 4 червоноармійці; в Луганському ДПГР (323 засуджених) конвойна команда (зовнішня охорона) складалась із 7 чол. [15, арк. 133]. У серпні в Луганському ДПГР для 3 постів охорони потреба в наглядачах була 12 осіб, а в наявності було лише 5 і 1 – для конвоювання [5, арк. 98].

У Волинській губ. в червні персоналу не була видана половина жалування за лютий, квітень, як наслідок – масові звільнення, халатне ставлення до служби. У травні під час обстеження начальником ГубУМПВ Поповим Новоград-Волинського ДПГР було виявлено, що засуджені із суворою ізоляцією й підслідні за пару білизни відпускались у місто, 17 осіб адміністрації взагалі ніколи не опинялись на своїх робочих місцях, охорону ж здійснювали самі засуджені [8, арк. 1]. Наказом начальника Волинського ГубУМПВ НКВС від 17.07.1923 № 3 було затверджено порядок накладення адміністративних і дисциплінарних стягнень на співробітників нагляду. Ним передбачалось, що із санкцій начальника ДПГР на винну особу може бути накладено такі стягнення: 1) призначення на позачергові наряди; 2) адміністративний арешт із виконанням службових обов'язків при найближчому районі міліції від 1 до 7 діб (більше ніж 7 діб начальник ДПГР не мав права накладати без санкції начальника ГубУМПВ); 3) адміністративний арешт без виконання службових обов'язків у найближчому районі міліції від 1 до 7 діб. На адміністрацію ДПГР (нагадаємо, що співробітники нагляду, охорони адміністрацією тоді не вважались) арешт накладається тільки начальником ГубУМПВ [17, арк. 8]. ГУМПВ НКВС УСРР своїм наказом у кінці жовтня скасувало наказ № 3 начальника Волинського ГубУМПВ НКВС, мотивуючи це тим, що питання про дисциплінарні стягнення може бути розв'язане лише в законодавчому порядку шляхом затвердження дисциплінарного статуту [17, арк. 6]. Усього у Волинській губ. станом на 01.10.1923 функціонували Житомирський ДПГР, 2 арештні доми ємністю 1 200 осіб. Фактично утримувалось 917 осіб, із них підслідних – 562, засуджених – 299, пересильних – 56. Адміністрації й нагляду нараховувалось 100 осіб. Жалування за жовтень було виплачене повністю [8, арк. 2]. У листопаді було отримано на всіх гвинтівки з губернської міліції. Жалування співробітникам видали лише за першу пол. місяця [18, арк. 75]. Станом на 01.11.1923 нараховувалось підслідних: чоловіків – 580, жінок – 84; пересильних: чоловіків – 9; засуджених: чоловіків – 399, жінок – 19; усього – 1 091 [18, арк. 79]. Станом на 01.12.1923 налічувалось 477 підслідних (до 2 міс. – 284, 2–3 міс. – 113, 3–4 міс. – 29, 4–6 міс. – 34, більше ніж 6 міс. – 17) [18, арк. 82]; засуджених із суворою ізоляцією – 202, без неї – 221 [18, арк. 83]. У річному звіті начальника Волинського ГубУМПВ за період 01.11.1922–01.10.1923 зазначалось, що «запроваджена дисципліна серед молодшого нагляду через стройові заняття, а також у словесності по знанню служби і значенню місць ув'язнення, завдяки чому значно скоротились масові втечі» [10, арк. 2]. У 1923 р. ще продовжували мати місце випадки збройного протистояння українського народу радянській владі. Так, станом на 01.04.1923 із 408 засуджених із суворою ізоляцією 131 був засуджений надзвичайною сесією губсуду за справою Волинської повстанської армії [19, арк. 56]. У квітні 1923 р. із Житомирського ДПГР унаслідок халатного ставлення до служби адміністрації вчинили втечу 7 засуджених [19, арк. 80].

З метою покращення грошового забезпечення наглядачів у червні молодші наглядачі були переведені з 4 в 6 розряд, старші – з 6 в 7 розряд. Штат Волинського ГубУМПВ в цей час складався з 3-х осіб (начальник, адміністративний інспектор, діловод). На решті посад через економію коштів працювали засуджені на безкоштовній основі. Сам начальник ГубУМПВ такий стан речей уважав ненормальним [20, арк. 22]. У серпні військова варта Житомирського ДПГР була виведена на ого-

рожу, а у вартових будках були розміщені наглядачі ДПГР. У Коростенському арештному домі при 8 співробітниках утримувалось 85 осіб. Охорона здійснювалась командою відділу управління. Огорожа облаштовувалась лише з колючого дроту [20, арк. 29]. У червні через необладнання в ДПГР приміщень для роботи слідчих начальник Житомирського ДПГР отримав «догану», тому що втік засуджений Ушер: зі слів конвоїра, засудженому він дозволив зняти із себе пальто й чоботи, бо в того боліли ноги, не доходячи 50–60 кроків до стіни ДПГР, конвоюваний, не повертаючись, кинув чоботи в голову конвоїра, в якого через це «запаморочилось у голову, він простояв на місці майже без свідомості хвилин п'ять, коли прийшов до тям, раз вистрілив по втікачу, другий не зміг, бо заїв патрон» [19, арк. 99]. Наздогнати втікача конвоїр не зміг, а чатові на вежах тричі не поцілили. Конвоїра віддали під суд. 19.09.1923 приміщення для слідчих у Житомирському ДПГР були готові [19, арк. 134]. 7 липня 1923 р. із Житомирського ДПГР втекло 3 підслідних (прибули 12 березня), звинувачуваних у бандітизмі (1 спіймали вже через 30–40 хвилин). Утеча була здійснена через огорожу по драбині, зробленій із віконних рам. У вартовій будці в цей час чатовий був відсутній [19, арк. 93]. 6 підслідних осіб виносили з камер переносні туалети без належного нагляду, чим і скористалось 3 осіб у 50–60 кроках від чатового посту. Унаслідок цієї надзвичайної події начальник ДПГР був знятий із посади, а 5 наглядачів арештували на 10 діб [19, арк. 111]. У липні з радянської лікарні втік 1 підслідний. Після цього ГУМПВ в категоричній формі пропонувало підслідних до радянських лікарень не направляти, а тільки в лікарні при ДПГР. Лише у виключних випадках дозволялось направляти утримуваних у радянські лікарні [19, арк. 94]. У січні 1923 р. замінили адміністрацію Запорізького, Кичкаського, Бердянського, Олександрійського ДПГР Катеринославської губ. По повітах заборгованість по зарплаті персоналу становила 5–6 міс. [6, арк. 16] У лютому конвойним було вбито 1 засудженого, який розмовляв у вікна Катеринославського ДПГР № 2, за це саме отримали вогнепальні поранення 2 осіб у Катеринославському ДПГР № 1 [6, арк. 19]. Наказом від 29.03.1923 № 66 начальника Катеринославського ГубУМПВ Михайла Антоновича Шишкова, члена КП(б)У, було встановлено, що під час прийому на службу співробітників необхідно дотримуватися такого правила: кожен повинен надати вид на проживання; облікову картку; довідку від судового і слідчого органу про відсутність судимості; поручительство 3-х членів партії про благонадійність. У наказі від 03.04.1923 № 70 зазначалось, що з Катеринославського ДПГР № 2 відпустили ночувати додому засудженого із суворою ізоляцією, який потім утік. І це був непоодиноким випадок. Зверталась увага на недопущення грубого ставлення до ув'язнених, вимагалось звертатись до них на «Ви». Цей наказ необхідно було вивісити на видному місці [21, арк. 3]. У Катеринославському ДПГР № 1 у ніч із 18 на 19 квітня один із засуджених завдав удар наглядачу по обличчю гострим предметом. У камері під час обшуку були знайдені заборонені предмети. Начальник ГубУМПВ вимагав роз'яснити нагляду не менше ніж 2 рази на тиждень у вільний від несення служби час правила несення служби. Відповідальність за знання наглядом своїх обов'язків покладалась на начальника ДПГР [6, арк. 52]. Наказом від 06.04.1923 № 73 при ДПГР утворювались атестаційні комісії для всього особового складу. Голова – начальник ДПГР, члени – представники повітвиконкому, ДПУ, повіткому КП(б) У. Дані про звільнених необхідно було надавати до ГУМПВ

НКВС УСРР, щоб вони не могли влаштувались в інших губерніях УСРР чи інших республіках [21, арк. 4].

Попри «чистку», порядку на місцях не ставало відчутно більше. Так, наказом від 10.05.1923 № 95 молодшого наглядача Катеринославського ДПГР № 2 Петра Гладкого, винного в утечі засудженого, звільнили й узяли під варту в ДПГР № 1 [21, арк. 8]. Наказом від 19.05.1923 за злам стіни камери й утечу засудженого з Мелітопольського ДПГР його начальника Кальяна арештували на 7 діб із виконанням службових обов'язків і триманням під вартою при окружній міліції [21, арк. 15]. Наказ від 30.05.1923 № 111 був присвячений недолікам, виявленим Шишковим 26.05.1923 в 23-30 під час раптової перевірки Павлоградського ДПГР (165 утримуваних осіб (149 чоловіків, 16 жінок): 117 засуджених, 47 підслідних, 1 пересильний). Було встановлено, що 1 особа перебувала в законній відпустці, тоді як 13 – на роботах в окружного прокурора без відповідного дозволу розподільчої комісії. При цьому зарплату засудженим за більше ніж 2 місяці окружний прокурор не платив, а начальник ДПГР йому про це не нагадував. Також було виявлено, що черговий помічник своїх обов'язків не знає; перевіряючий змушений був довго чекати, поки його запустять до ДПГР; у черговій і їдальні були виявлені засуджені, які спали [21, арк. 41]. Далі – ще гірше. Наказ від 22.06.1923 № 126 був присвячений надзвичайній події, яка мала місце в ніч на 07.05.1923 в Катеринославському ДПГР: 11 арештованих, проламавши в камері піч, проникли в коридор і обеззброїли в кімнаті 2 наглядачів, після чого втекли. Наглядачів віддали під суд. При цьому було встановлено, що з вартових веж не стріляли, бо зброя заржавіла. Наказ вимагав, щоб кожен черговий помічник був забезпечений зарядженою зброєю. Зброєю необхідно застосовувати в таких випадках: 1) захист посту, що охороняють, чи особи; 2) захист самого себе; 3) проти засудженого, який скоює втечу; 4) у всіх цих випадках, якщо можна уникнути застосування зброї закликком про допомогу чи попередженням того, хто хоче скоїти злочин, то потрібно це зробити [21, арк. 31]. У червні 1923 р. засуджені взагалі пройшли непоміченими через чергову кімнату Катеринославського ДПГР і втекли [21, арк. 50]. 13.06.1923 з Катеринославського ДПГР № 2 вчинили втечу 2 засуджених, але чатові не змогли стріляти, бо до російських гвинтівок у них були патрони іншої системи, які не підійшли [6, арк. 61]. Для 4 зовнішніх постів губернського ДПГР, 3 постів Павлоградського ДПГР необхідно було 56 охоронців, у наявності ж нараховувалось 22 особи [6, арк. 80]. У серпні-вересні начальником ГубУМПВ Шишковим була проведена ревізія окружних ДПГР [6, арк. 82]. У Мелітопольському ДПГР у 14 камерах (із них 1 – карцер) утримувалось 200 осіб (із них 20 жінок). Ключі від камер знаходились у заступника ДПГР удома, який на перевірку Шишкова не з'явився. Був виявлений факт, коли наглядач, погрожуючи оголеним наганом, побив засудженого. Відповідні матеріали були направлені прокурору. Також Шишков констатував, що жодна його вказівка, документ не були виконані повністю; на зовнішніх роботах використовувались засуджені із суворою ізоляцією без дозволу ГубУМПВ. При цьому ці засуджені на ніч не повертались до ДПГР. Озброєння несправне. За результатами ревізії начальник Мелітопольського ДПГР Кальян за безгосподарність, перевищення влади був відданий під суд [6, арк. 89]. Начальник Запорізького ДПГР Купневський за результатами ревізії (безгосподарність, перевищення влади) також був відданий під суд [6, арк. 83]. Наказ від 03.09.1923 № 161 був присвя-

чений напруженим стосункам між конвойними командами та начальниками ДПГР. Констатувалось як недолік, що останні не допомагають, а тільки віддають першим непотрібні накази. У свою чергу, охоронці стріляють на ураження по вікнах ДПГР, коли засуджені роблять спроби перемовлятися між собою. Є загиблі [21, арк. 86]. У вересні в губернії продовжилась стрільба охороною по вікнах ДПГР, коли утримувані кричали з них. Зверталась увага на необхідність викорінення картярської гри серед утримуваних, акуратне закривання камер, недопущення посилення засуджених із суворою ізоляцією на зовнішні роботи. Були опрацьовані та розіслані на місця уніфіковані правила внутрішнього розпорядку ДПГР: підйом – 6-00; відбій – 21-00 (тиша, всі перебувають на своїх спальних місцях, жодних ігор, співів, шуму). Необхідно було тримати роздільно такі категорії осіб: лідери кримінального світу – так звані «Івани»; підслідні, які рахувались за губсудом, нарсудами, надзвичайною комісією; підслідні з суворою ізоляцією; засуджені із суворою ізоляцією [6, арк. 132]. Траплялись іноді й позитивні випадки. Наказ від 06.09.1923 № 163 позитивно відзначив наглядача Катеринославського ДПГР Погребецького та помічника чергового Штайнгарта, які в ніч із 7 на 8 липня запобігли масовій утечі засуджених. Обом оголошувалась «подяка», а Погребецькому додатково за те, що його засуджені душили, видавалась грошова винагорода в розмірі місячного окладу [21, арк. 88]. Наказ від 07.09.1923 № 164 знову констатував утечу заарештованих із Катеринославського ДПГР [21, арк. 89]. У Запорізькому окружному ДПГР молодший наглядач 17.09.1923 відпустив засудженого на базар для купівлі хліба, а той утік. Наглядач був підданий арешту строком на 5 діб [21, арк. 95].

31.10.1923 було видано наказ по Катеринославській ГубІМПВ № 192, який констатував наявність великої кількості втеч ув'язнених і вимагав з метою їх недопущення посилити нагляд; роз'яснити співробітникам нагляду їхні права й обов'язки; опрацювати законні дії в тих чи інших ситуаціях; покращити стан обшукової роботи, проведення оглядів у камерах, вилучення заборонених речей; посилити ізоляцію та проглядання камер; випускати засуджених із камер невеликими партіями під суворим контролем; установити суворий контроль за перепискою засуджених, не допускати передачу листів під час побачень; прискіпливо перевіряти передачі; не випускати підслідних на роботи; покращити санітарний стан камер; посилити нагляд за засудженими під час виконання ними зовнішніх робіт; установити точний облік утримуваних; проводити якісний обшук засуджених під час їх повернення до камер після робіт [21, арк. 122]. З метою матеріального стимулювання наглядачів у Катеринославському ДПГР молодші наглядачі з 4 розряду тарифної сітки були переведені до 7, старші – до 9. Майже весь нагляд Катеринославського ДПГР отримав обмундирування. Але на місцях змін на краще не було. У 1923 р. в губернії було проведено 2 чистки (травень, листопад), у результаті яких звільнили 4 начальників ДПГР, 2 заступників начальників ДПГР, 8 ЧПН ДПГР, 32 співробітники нагляду. Звільнено з відданням під суд 4 начальників ДПГР, 1 ЧПН ДПГР, 8 співробітників нагляду. Усього по губернії було звільнено 19 представників адміністрації, 40 – нагляду [10, арк. 45]. За рік утечу скоїв 1% від загальної кількості осіб, які пройшли через установи, тобто 161 особа, з них 10 – жінки. Було затримано 25%, добровільно з'явилось 7% [10, арк. 46]. Як бачимо, більшість тих, хто скоїв утечу, так і не була спійманою. Наказом від 04.01.1923 № 6 начальника Київ-

ського ГубУЦВТВ Каптарадзе «начальник ДПГР м. Богуслава т. Булатов і діловод того ж ДПГР, а разом весь нагляд звільняються від займаних посад. Підстава: телеграма прокурора по Богуславському повіту т. Успенського від 24.11.1922 р. за № 204» [22, арк. 4]. Звертає на себе увагу різниця між датою телеграми й датою наказу про звільнення (майже півтора місяця). Щоб там не було, але підстави повинні були бути дуже вагомими, щоб звільнити таку кількість співробітників. Сам по собі факт непересічний. Приділялась увага й форменому одягу. Наказом від 10.01.1923 № 9 на підставі наказу по Київському гарнізону № 81 (як на нас, дискримінаційному щодо персоналу пенітенціарної системи) нагляду й адміністрації місць ув'язнення необхідно було негайно зняти з головних уборів червоноармійські зірочки. Наказом від 10.01.1923 № 10 Каптарадзе вимагав від начальників місць ув'язнення Київщини висилати до Управління анкети тих, кого приймають на службу (цілком виправдана вимога). Наказ від 10.01.1923 № 12 був присвячений розслідуванню незаконного надання відпусток засудженим Рубежанської сільгоспколонії [22, арк. 5]. Наказом від 15.01.1923 № 13 призначалося проведення ревізії Київського окружного реформаторіуму. Особлива увага повинна була приділена продовольчому та речовому забезпеченню неповнолітніх злочинців, а також перевірки наявності родинних зв'язків між співробітниками реформаторіуму [22, арк. 6]. Як свідчить життя, подібні накази не виникають на пустому місці. Справжнім бичем були втечі. За перші 3 міс. 1923 р. з місць ув'язнення Київщини втекло 27 утримуваних [3, арк. 9]. У квітні в Київському ДПГР № 2 мала місце невдала спроба втечі 8 ув'язнених, підслідних (проламали пічку, що виходить на коридор) із застосуванням насильства над співробітниками нагляду [3, арк. 17]. У травні втекли 6 засуджених і 4 ув'язнених [3, арк. 21]. У червні була проведена ревізія Радомишльського ДПГР, викликана втечею 25 осіб (із них 23 – неповнолітніх) [3, арк. 31]. У липні втекло 22 засуджених і ув'язнених, із яких 18 осіб було затримано [3, арк. 44]. У серпні втекла вже 31 особа, з яких 8 – неповнолітні. Затримано ж було лише 8. Траплялись і збройні сутички з криміналітетом. Так, наприклад, у ніч на 01.09.1923 мали місце два збройні напади: близько 22-00 на підводи, що їхали з Рубежанської сільгоспколонії до радгоспу «Стоянка»; біля 2-00 – на сам радгосп. Напади було відбито. У звітних документах найбільше жалілись щодо втрати коня та нестачі конвоїрів Конвойного полку [3, арк. 52]. На осінь-зиму кількість утеч через несприятливі погодні умови зменшувалась: вересень – 8 [3, арк. 73], жовтень – 4 (1 затримали) [3, арк. 89]. 21.09.1923 Каптарадзе довів вимогу до начальників ДПГР робити не менше ніж 1 раз на місяць тривоги вночі [3, арк. 75]. Начальник Подільського ГубУМППВ НКВС М. Шварцман 26.05.1923 піддав домашньому арешту на 3 доби з виконанням службових обов'язків начальника Вінницького ДПГР № 2 Свергоцького за те, що той самовільно на 2 години відпустив за стіни ДПГР без конвою 5 засуджених. У разі повторення подібного Шварцман погрожував віддати під суд. Наголошувалось, що за стіни ДПГР випускати без конвою можна тільки з дозволу Розподільчої комісії та ГубУМППВ, а чергові ДПГР не мають права підписувати пропуски [23, арк. 39]. У наказі від 27.10.1923 йшлося про надзвичайну подію: у засудженого до найвищої міри покарання Савченка знайшли ніж. Інша подія також була пов'язана з незадовільною організацією служби: в ніч із 18 на 19 жовтня ст. наглядач Підвисоцький провів засудженого Яковлева до жіночого коридору й засу-

дженої Пакарчукової. Зверталась увага на недостатню ізоляцію жінок від чоловіків, у тому числі й під час проведення спільних культурно-просвітницьких занять. Як недолік відмічались факти нічних чергувань наглядачок-жінок. Шварцман вимагав у тиждень строк припинити роботу ув'язнених на будь-яких службових посадах. Це допускалось тільки з дозволу розподільчих комісій [23, арк. 74].

У звіті за квітень-червень констатовалось скоєння 40 втеч, із яких 75% – із зовнішніх робіт, 17,5% – з нещодавно створеного Вінницького ДПГР № 2. При цьому кількість утримуваних осіб у губернії станом на 01.04.1923 сягала 646 осіб, на 01.07 – 724 [24, арк. 9]. Дошкуляла Подільській конвойній команді нестача арештантських вагонів. Було запропоновано розширити команду до розмірів полку [24, арк. 10]. Станом на 01.10.1923 за такими позиціями, як назва ДПГР – кількість утримуваних осіб (засуджені на визначені строки позбавлення волі – підслідні – пересильні – всього) – кількість адміністрації й нагляду разом, у Подільській губернії картина була такою: Вінницький ДПГР № 1: 270–374–30–674–56; Вінницький ДПГР № 2: 163–0–0–163–40; Ямпільський ДПГР: 50–42–1–93–27; Кам'янець-Подільський ДПГР: 141–169–5–315–41; Проскурівський ДПГР: 108–83–2–193–24; Гайсинський ДПГР: 39–97–3–139–14. Усього, відповідно, – 771–765–41–1577–202 [24, арк. 26]. Станом на 01.11.1923 відповідні показники були такими: 541–683–171–1395–201 [24, арк. 33]. Як бачимо, на одного представника персоналу припадало в середньому 6,9–7,8 утримуваних осіб, що не сприяло якійсь організації несення служби. Наказом від 17.02.1923 № 12 по Полтавському ГубУМППВ оголошувалась «догана» всій адміністрації Полтавського ДПГР № 1 за те, що випускали за ворота засуджених із суворою ізоляцією [25, арк. 11]. Але подібні випадки продовжували мати місце й надалі: наказ від 03.03.1923 № 17 – повторно всім «догана» [25, арк. 19]; 25.06.1923 – знову виводили [25, арк. 31]. Наказом від 10.05.1923 № 26 заборонялося нагляду отримувати від засуджених під час супроводження, виводу будь-яку «винагороду» (чи в грошах, чи натурою). Це вважалося хабаром [25, арк. 24]. Під час перевірки Полтавського ДПГР у червні було констатовано відсутність ізоляції по категоріях між засудженими [25, арк. 34]. Наказом від 15.06.1923 № 32 вводилися нові штати: по Полтавському ГубУМППВ – 12 посад; Полтавський і Червоноградський округ: Полтавський ДПГР – 122; Кременчуцький округ: Кременчуцький ДПГР – 88, Потоцька сільгоспколонія – 5; Лубенський і Золотоніський округи: Лубенський ДПГР – 42, Хорольська сільгоспколонія – 31; Роменський округ: Роменський ДПГР – 42, Гадяцька сільгоспколонія – 31, Лохвицька сільгоспколонія – 31; Прилуцький округ: Прилуцький ДПГР – 42; усього – 446 посад (із них мол. наглядачів – 209, мол. наглядачок – 18) [25, арк. 30]. Тобто посади мол. наглядачів займали 51% усіх посад.

Полтавській губернії також дошкуляли втечі: з ДПГР: чоловіків – 13 підслідних, 8 засуджених (із них із суворою ізоляцією – 7); 1 засудженої жінки; з лікарні: чоловіків – 5 підслідних, 6 засуджених, 4 пересильних; із зовнішніх робіт – 37 чоловіків, 7 жінок; 1 особа не повернулася із відпустки. За складом злочинів втікачі розподілились так: контрреволюція – 5, крадіжки – 36, бандитизм – 16, посадові злочини – 4, інші – 21 [10, арк. 35].

Про стан забезпечення озброєнням яскраво свідчить доповідь представника Полтавського губвиконкому на 4-й сесії ВУЦВК: 201 гвинтівка (з них 51 – несправна), 41 револьвер (25 – несправних), 2 293 патронів для гвинтівки [2, арк. 16].

Не все просто було й із кадровою роботою. Із Полтави до Харкова була відправлена телеграма одним із колишніх співробітників: «Звільнений за скороченням штатів, родина оголосила голодування. Прошу призначення» [13, арк. 33]. Станом на 30.10.1923 на Полтавщині за останні 2 місяці через «чистку» було звільнено більше ніж 150 співробітників [13, арк. 273]. Але як свідчать вищенаведені факти, якість несення служби залишалась далекою від ідеалу.

Вистачало проблем і по Харківській губернії. Не виділялись ресурси на залізничні перевезення засуджених, продовольство, обмундирування. Місячна потреба на це становила 561 749 рад. знаків [13, арк. 73]. Дошкуляв некомплект персоналу: станом на 17.02.1923 в Харківському ДПГР № 1 (у якому, до речі, протягом року змінилося 3 начальники, що само по собі вже дезорганізувало роботу установи) на 1 500 утримуваних при штаті 464 співробітники фактично їх було 232 (50%) [13, арк. 101]. Про що може йти мова? Факти говорять самі за себе. У Харківському ГубУМПВ на адміністративно-розпорядчі посади залучали до роботи 4 засуджених [10, арк. 54]. За 1923 р. по губернії було скоєно 138 утєч [10, арк. 57]. А як їм не бути, якщо, наприклад, Валківський арештний дім (замість 11, кількість персоналу за вказівкою окружного виконкому була скорочена до 7, при цьому в арештному домі, всупереч вимогам законодавства, тримались засуджені за важкі злочини) вночі охоронявся тільки 2 постами – 1 наглядачем і 1 воротарем, які знаходились на значній відстані один від одного. Ззовні арештний дім мала охороняти міліція, але її постійно знімали. Конвойна варта теж була не на висоті [10, арк. 55]. Цілком слушно говорилося в одному з документів: «У нагляді нема дисципліни, а через це й авторитету в засуджених. Треба збільшити нагляд у ДПГР № 1 на 20–25 осіб: у серпні в камері неповнолітні накинулись на ст. помічника начальника ДПГР, силою змусили виконувати вимоги. ДПГР № 2: необхідно збільшити нагляд на 20 чол.» [10, арк. 58]. Вовчанський арештний дім повністю не відповідав вимогам: 3–4 камери, одиночні та жіночі камери відсутні взагалі. Зменшений штат складався з 6 осіб [10, арк. 59].

Траплялись і зовсім курйозні випадки: в кінці жовтня 1923 р. гр. Зотов, відряджений до м. Конотоп Чернігівської губ., випадково познайомився на вулиці з начальником Конотопського окружного ДПГР т. Комісаренко, пред'явив йому документи комуніста і представника Генштабу Червоної Армії, після чого останній показав йому ДПГР і запросив на лекцію для 227 утримуваних. Зотов написав до ГУМПВ НКВС УСРР вдячний лист, де описав побачене й похвалив за дисципліну, порядок т. Комісаренка (не сподобалось тільки, що не вистачає ліжок для засуджених). Із Харкова негайно прийшла вимога провести службове розслідування того, як стороння особа без дозвільних документів опинилась на території ДПГР, і покарати начальника ДПГР [13, арк. 259]. Ось так: режим понад усе!

Висновки. Дослідивши реальний стан справ на місцях із організації охорони, нагляду та дотримання законності в місцях попереднього ув'язнення й позбавлення волі в УСРР у 1923 р., можна зробити такі висновки:

1. Матеріальне забезпечення наглядачів протягом 1923 р. залежало від рівня фінансування з місцевого бюджету й коливалося в межах 144 рад. знаків – 9 золотих червінців (тоді як у РСФРР середня ставка становила не менше ніж 17,5 золотих червінців), що однаково не задовольняло всі елементарні життєві потреби людини. Поширеною була натуральна форма оплати праці.

2. Із січня по серпень включно було скоєно до 1 000 утєч ув'язненими та засудженими. Найбільшу кількість утєч було скоєно в Полтавській, Київській, Катеринославській губерніях.

3. Переважання адміністративно-командних, репресивних заходів без кардинального покращення матеріального забезпечення співробітників, реального підвищення престижу служби не дало владі змогу дієво змінити ситуацію на краще в досліджуваному питанні.

4. Не менше ніж 50% засуджених до позбавлення волі становили засуджені із суворою ізоляцією.

5. Близько 60% підслідних становили особи з терміном ув'язнення до 2 місяців.

6. Протягом року було проведено 2 масові «чистки» персоналу.

7. Приблизно 50% усіх посад в установах обіймали співробітники нагляду.

8. На одного представника персоналу припадало в середньому 6–8 утримуваних осіб, що не достатньою мірою сприяло якійсь організації несення служби.

Під час вивчення означеної теми перспективним є подальше дослідження відповідних архівних документів органів юстиції, прокуратури, суду, урахування отриманих узагальнених результатів у процесі реформування пенітенціарної системи.

Література:

1. Ісаков П.М. Дотримання законності в місцях попереднього ув'язнення і позбавлення волі в УСРР у 1923 р.: нормативно-правове регулювання / П.М. Ісаков // Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби. – К., 2015. – № 2 (10). – 166 с. – С. 58–71.
2. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВОВУ України). – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2329.
3. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2337.
4. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 1408.
5. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2335.
6. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2336.
7. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2316.
8. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2311.
9. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2324.
10. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2332.
11. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2307.
12. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2372.
13. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2314.
14. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2302.
15. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2310.
16. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2321.
17. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2320.
18. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 1405.
19. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2334.
20. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2333.
21. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2322.
22. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2323.
23. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2325.
24. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2339.
25. ЦДАВОВУ України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2326.

Исаков П. Н., Безорчук О. Л. Организация охраны, надзора и соблюдение законности в местах предварительного заключения и лишения свободы в УССР в 1923 году: реальное состояние дел на местах

Аннотация. В статье на основе анализа многочисленных архивных и нормативно-правовых документов того времени освещены процесс организации как в общих чертах, так и на местах охраны, надзора, состояние соблюдения законности в местах предварительного заключения и лишения свободы в УССР в 1923 г. Приведены ранее неизвестные важные факты по исследованному вопросу.

Ключевые слова: надзор, режим, охрана, законность, побег, дисциплинарное взыскание, подследственный, осуждённый, пересыльный.

Isakov P., Bezorchuk O. Security and surveillance organization and condition of law compliance in the places of imprisonment in USSR in 1923: real state of affairs in the field

Summary. The article deals with the organization process of security and surveillance and law compliance in the places of pre-trial detention and imprisonment in USSR in 1923 in general and in the field based on the analysis of numerous archival and normative legal documents of that time. The article includes earlier unknown important facts about the researched question.

Key words: surveillance, security, legitimacy, escape, disciplinary penalty, person under investigation, convict, transit.